בס"ד

גליון כ"ו
חודש סיון
תהא שנת
פלאי המשיח

לכבוד
חג השבועות
ולכבוד השלמת שנתיים
להוצאת הגליון ב"ה,
מוגש בזה לציבור המעיינים שי'
גליון הגיגי ומורחב,
עמוס חידושים נפלאים, "רוח
חכמה ובינה, רוח עצה
וגבורה, רוח דעת
ויראת הוי'"

פלאות עדותיך

אמרות טהורות מהגה"ח רבי יצחק פייוויש גינזבורג שליט"א

כלל גדול בתורה

בתורה הקדושה ישנם חמשה "כללים גדולים", פסוק עיקרי בכל חומש. חמשת הפסוקים הם בעצם סדר עליה בהתקשרות ישראל להקב"ה, באמצעות עליה וגילוי של מדרגות הנשמה: בפסוקו של ספר בראשית, "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ", מתגלה מדרגת **הנפש** של האדם וקשרו הטבעי לה' במדרגה זו; בפסוק ספר שמות, "אנכי הוי' אלהיך", מתגלה מדרגת **רוח** בני ישראל, העולה להתכלל בשרשה באלקות; בפסוקו של ספר ויקרא, מרכז התורה, "ואהבת לרעך כמוך אני הוי'", מתבטאת התקשרות **נשמות** ישראל זה לזה; במרכז ספר במדבר, שלשת פסוקי ברכת כהנים, מגלים הכהנים את **החיה** המשפיעה חיות וברכה לכל ישראל; ובפסוק המרכזי בספר דברים, "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד", מתגלה **היחידה** שבנפשם של ישראל, אחדות ה' המתגלה בנפשם של ישראל במסירות נפש.

מרכז התורה – "ואהבת לרעך כמוך"

"רבי עקיבא אומר: 'ואהבת לרעך כמוך'[א] זה כלל גדול בתורה"[ב]. רבי עקיבא בחר את הפסוק העיקרי והמרכזי בחומש ויקרא והציב אותו כ"כלל גדול בתורה" – כ"מועט מחזיק את המרובה"[ג]. פסוק זה מופיע בחומש האמצעי מבין חמשת החומשים, ובתוך הפרשה ה'כללית' – פרשת "קדשים" – הפותחת: "דבר אל כל עדת בני ישראל"[ד] ודרשו חז"ל: "מלמד שהפרשה נאמרה בהקהל, ומפני מה נאמרה בהקהל? מפני שרוב גופי תורה תלויים בה"[ה]. אמנם, ניתן למצוא גם בכל אחד מ־ה חומשי תורת משה אשר כתב מפי הגבורה פסוק אחד 'כללי' ביותר, כאשר יסוד ההתבוננות יהיה הכלל הגדול של החומש האמצעי – "ואהבת לרעך כמוך".

חמשה כללים גדולים

כל ילד יהודי מן ה'חיידר' שישאלוהו מהו הפסוק העיקרי בכל חומש, יוכל לענות על שאלה זו לגבי רוב החומשים:

הפסוק העיקרי בחומש בראשית הוא הפסוק הראשון: "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ". פסוק זה הוא הראשית והכתר לעשרה מאמרות בהם נברא העולם – "'בראשית' נמי מאמר הוא"[ו] – והריהו "מאמר סתום"[ז] ביחס לשאר המאמרות הפתוחים (ועליו נאמר "והלא במאמר אחד יכול להבראות"[ח]). פסוק זה מבטא את היסוד הכללי של חומש בראשית – התהוות והתפתחות העולם הנברא בדיבורו של ה'. הפסוק מלמד אודות התהוות העולם יש מאין, וממנו יסוד אמונת ישראל בחידוש העולם על ידי הקב"ה "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית".

בחומש שמות הפסוק העיקרי הוא הפסוק הראשון בעשרת הדברות: "אנכי הוי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"[ט]. פסוק זה הוא ראשית התגלותו של ה' לעם ישראל, והוא מרכז בתוכו את שני הנושאים העיקריים והכלליים של חומש שמות – יציאת מצרים ומתן תורה. פסוק זה מקביל בחשיבותו לכלל הראשון – הכלל של חומש בראשית – בהיותו הראשית והכתר של עשרת הדברות.

---

* מתוך ספרו של רבינו "כלל גדול בתורה". לקוצר היריעה המאמר נדפס כאן בקיצור וחיתוך רב, ועמנו תלון משוגתנו. המעונין לרכוש את הספר יכול לפנות לדוא"ל שבאחורי הגליון.

א) ויקרא יט, יח.

ב) בראשית רבה כד, ז. והרמז: "**ואהבת לרעך כמוך** – **זה כלל גדול בתורה**" עולה בגימטריא כפסוק שעליו דרשו חז"ל: "איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה? '**בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך**' (משלי ג, ו)" (ברכות סג, א).

ג) ורמז לשיטתו: **מועט המחזיק את המרובה** עולה בגימטריא **אהבת ישראל**.

ד) ויקרא יט, ב.

ה) תורת כהנים עה"פ.

ו) ראש השנה לב, א.

ז) שבת קד, א.

ח) אבות ה, א.

ט) שמות כ, ב.

כאמור, הפסוק העיקרי בחומש ויקרא הוא הפסוק שקבע רבי עקיבא: "לא תקֹם ולא תטֹר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני הוי'". בפשטות מובן כי פסוק זה הוא כלל התורה, כפי שהסביר הלל: "דסני עלך לחברך לא תעביד", וכפירוש רש"י שם כי הדברים כוללים הן מצוות שבין אדם למקום (־ "רעך ורע אביך") והן מצוות שבין אדם לחברו (־ "רעך" כפשוטו). לקמן תובן יותר מרכזיותו של פסוק זה ומשמעותו הכללית מפנים נוספות.

בחומש במדבר מעט קשה יותר לזהות פסוק שהוא מעיקרי העיקרים, אך נראה כי היחידה החשובה בחומש זה היא ברכת כהנים: "יברכך הוי' וישמרך: יאר הוי' פניו אליך ויחֻנך: ישא הוי' פניו אליך וישם לך שלום"[א] – הברכה בה מברך ה' את עמו ישראל על ידי משרתיו הכהנים. הוכחה טובה להיות ברכת כהנים "כלל גדול בתורה" היא העובדה כי לאחר אמירת "ברכות התורה" בכל בוקר – שאזי מתחיל האדם לעסוק בתורה – נבחרה פרשת ברכת כהנים 'לייצג' את התורה כולה. 'יחידת פסוקים' זו – "הברכה המשולשת" – מורכבת משלושה פסוקים, והדבר מתאים לחומש זה, אשר הוא חומש אחד המורכב משלושה ספרים[ב].

בחומש דברים הפסוק העיקרי והכללי ביותר הוא: "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד"[ג]. פסוק זה, הַמְצַוֶּה על אמונת היחוד, היה תמיד הפסוק העיקרי עִמו חיו בני ישראל – כאשר קוראים אותו פעמים בכל יום תמיד – ועמו מתו בני ישראל על קידוש ה', כרבי עקיבא.

התגלות מעלת ישראל מלמטה למעלה

חמשת הפסוקים־הכללים הללו הם עיקרי חמשה חומשי תורה, כאשר כל פסוק בפני עצמו מבטא משמעות עיקרית שונה. אמנם, על מנת להבין את נשמת הדברים הכללית – היא נשמת התורה השורה ב"כלל גדול בתורה" – יש לגלות את התוכן והמהלך הכולל בחמשת הכללים של החומשים.

בכתבי האריז"ל[ד] מקבילים חמשה חומשי תורה, באופן אחד, לאותיות שם הוי' עם קוצו של י. בדרך כלל מסודרים החומשים מלמעלה למטה – מחומש בראשית המקביל לקוצו של י, עד חומש דברים המקביל ל־ה אחרונה שבשם (כנגד השכינה – ספירת המלכות – המדברת מתוך גרונו של משה בחומש דברים[טו]). כל התגלות מלמעלה למטה היא התגלות של אור ישר, ובתורה – התגלות האור האלקי מן השמים – תורה מן השמים.

אמנם, כנגד האור הישר, עולה ומאיר מן הארץ אור חוזר – מחומש בראשית עד חומש דברים. האור החוזר בתורה הוא אור התגלות נשמות ישראל, עליהם נאמר "כי תהיו אתם ארץ חפץ"[טז] – העולות כנגד האור הישר, התגלות האלקות מן השמים. כשם שהאלקות מתגלה מן השמים וחודרת להתאחד עם מציאות נשמות ישראל שעל הארץ, עולה ומתגלה מעלתן של נשמות ישראל ככל שהן עולות מן הארץ ל'כיוונו' של ה' – כפי שיתבאר.

כאשר ההקבלה מתיחסת לרבדים של עלית נשמות ישראל הרי שההקבלה לאותיות שם הוי' ב"ה היא גם הקבלה לחמשת השמות של נשמות ישראל מלמטה למעלה: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה[יז]. חמשה שמות אלו הם חמשה רבדים בנשמה, כמוסבר בקבלה ובחסידות: ה"נפש" היא הרובד המחיה את הגוף ופעולותיו ה'טבעיות'; ה"רוח" היא רובד הרגש והיחס אל הזולת בו נבדל האדם מן הבהמה, ואצל ישראל בפרט הוא מבטא יכולת להתיחס אל הזולת העליון – הקב"ה ("רעך ורע אביך") – יכולת בה נבדלים ישראל מן העמים; ה"נשמה" היא הרובד השכלי – דרכו מסוגל האדם להזדהות עם הכלל (משום שהשכל הוא 'מוחלט', בניגוד לרגש ה'יחסי') ולנווט את רגשותיו בהתאם; ה"חיה" וה"יחידה" הם מקיפי נפשו של האדם – רמות ה"מרחפות" מעל המודעות האנושית של האדם – רבדים בהם מזדהה האדם עם בוראו.

בראשית: הנפש היא פסגת הטבע

הפסוק הראשון, "בראשית ברא אלהים את השמים והארץ", מלמד אודות בריאת העולם כולו, ובתוכו פסגת הבריאה – האדם: "אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי"[יח]. בחסידות מבואר כי "**השמים** [= **נשמה**] והארץ" בפסוק רומזים לנפש ולגוף האדם. אמנם, בפסוק זה מצוינת הבריאה המשותפת של הנפש והגוף, ללא הבדלה מהותית ביניהם.

פסוק זה הוא היחיד מבין הפסוקים בהתבוננות ששם הוי' איננו מופיע בו, אלא שם **אלהים** – העולה בגימטריא **הטבע** – בלבד. פסוק זה מלמד כי האדם – ובפרט ישראל עליהם נאמר: "אדם אתם"[יט] – הוא פסגת הטבע כולו, אך כחלק מן הטבע בעולם. אפילו האמירה המרוממת ביותר ביחס לאדם בשעת בריאתו (לפני חטא עץ הדעת) – "אני אמרתי **אלהים** אתם ובני עליון כֻּלכם"[כ] – נוגעת רק לרובד המחיה את **הטבע**. גם לגבי רובד זה 'מתאכזב' הקב"ה, כביכול, מאמירתו־רצונו הראשונים עם חטאו ונפילתו של אדם הראשון, כאשר מתברר כי "אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפֹלו"[כא] – האדם הוא חלק מן הטבע החולף, ואף אינו מתרומם לכלל רמת האלקות המחיה טבע זה (אלא לכל היותר לדרגת ה־ע שרים – המזלות שבפסגת הטבע). רובד הנשמה הוא המחיה את הגוף ומתלבש בו, ומשום כך יכול להיתפס כחלק מן הטבע, הוא ה"נפש" – "כי נפש הבשר בדם הוא"[כב].

ולקחתי אתכם לי לעם

בפסוק השני – פתיחת עשרת הדברות: "אנכי הוי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" – מצוינת הוצאת בני ישראל ממצרים. על פי פירוש החסידות יציאת מצרים היא היציאה ממצרי הטבע והשעבוד אליהם. כאשר עלו בני ישראל ממצרים הם נעשו לעם נבחר – עם אשר כולו משוחרר מבית העבדים העולמי,

---

י) משלי כז, י.
יא) במדבר ו, כד־כו.
יב) שבת קטז, א.
יג) דברים ו, ד.

יד) ראה טעמי המצוות פרשת האזינו.
טו) ראה מכילתא שמות יח־יט. זהר ח"ג רלב, א. שם ז, א. שם רסה, סוף ע"א. שמות רבה פ"ג, טו. ויקרא רבה פ"ב, ג.
טז) מלאכי ג, יב.
יז) דברים רבה פ"ב, לו.

יח) ישעיה מה, יב.
יט) יחזקאל לד, לא. ראה יבמות סא, א.
כ) תהלים פב, ו.
כא) שם ז.
כב) ויקרא יז, יא. ראה בראשית רבה פי"ד, ט.

מתחושת העבדות לבריאה המוגבלת – ונהיו לעמו של ה': "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני הוי' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים"[כג].

עצם הכח לצאת מן הטבע נובע מגילוי התורה – גילוי עצמי של "אנכי מי שאנכי"[כד], אשר נותן את עצמו בתורה – "אנא נפשי כתבית יהבית"[כה]. בנתינת התורה בוטלה הגזרה שעליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, כמאמר חז"ל[כו].

בעקבות גילוי העליונים בעולם – גילוי התורה שמעל הטבע – בדרך של אור ישר, התעוררו נשמות ישראל לעלות כאור חוזר המגיב אל האור הישר, ולגלות כי מסוגלים הם לעלות ולהבדל מן העולמות הנבראים.

גילוי זה הוא גילוי ה"רוח" של עם ישראל המשוחררת מכבלי הטבע ועולה מעליהם – "רוח בני האדם העלה היא למעלה"[כז]. בלשון הקבלה מדובר אודות שני סוגי גילוי אור אלקי – עיגולים ויושר: גילוי של אור אלקי בו כלולים המעלה והמטה (־ השמים והארץ, הנפש והגוף) כאחד – כשם שאין הפרש מהותי בין מעלה ומטה בטבעת, ולעומתו גילוי של אור אלקי הפורץ את הטבעתיות וחותר לקו ישר בעל כוון ברור, המגדיר את המעלה והמטה. בקבלה[כח] נאמר כי העיגולים מקבילים לממד ה"נפש" ואילו היושר מקביל לממד ה"רוח", כלומר: ה"נפש" טובעת ומוגבלת בטבע הטבעתי, ואילו ה"רוח" עולה למעלה ומגלה את כח ישראל לבחור ב"דרך ישרה שהיא תפארת לעושיה"[כט] – שבזכותה מתפאר ה' בישראל עמו: "ישראל אשר בך אתפאר"[ל] – לפרוץ את הטבע ולעלות מעליו.

מהלך זה הוא הכלל הגדול של חומש שמות, אשר כל כולו הוא סיפור יציאת בני ישראל ממצרים – אליה ירדו כמשפחה: "יצאי ירך יעקב שבעים נפש"[לא], וממנה יצאו כעם ה': "יצאו כל צבאות הוי' מארץ מצרים"[לב]. הספר כולו מתאר את חבלי הלידה וההתפתחות הראשוניים של העם, דרך גיבושו העיקרי במתן תורה – תכלית יציאת מצרים.

ואהבת לרעך כמוך – התקשרות הנשמות

לאחר לידתו של עם ישראל ביציאת מצרים, וזיהויו כעם קדוש ונבדל מן הבריאה – ניתן להתחיל ולדון אודות המצוות הנוהגות בתוך עם זה כולו. זהו מקומו של הכלל המדבר אודות היחסים שבתוך העם: "לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני הוי'". לאחר יציאת מצרים ולידת העם מתגלה האהבה המיוחדת שבין נשמות ישראל – יחסי ההתקשרות המיוחדים לעם ישראל דוקא. ידוע כי הדרך להביא את הגאולה היא אהבת ישראל דוקא, אך אהבה זו תיתכן רק על רקע יציאת מצרים פנימית, כלומר: הבנה בדבר נבדלות ישראל כעם לעצמם, אשר מתוכה נובעת אהבת ישראל. אהבת ישראל עולה על ערך האהבה הכללי של אהבת הבריות – אשר ענינה מובן גם במוסר הטבעי הגויי, והיא שייכת לכל בריות העולם, גם ביחס אל הגוי. אהבת ישראל היא ערך קדוש ופנימי – שאיננו מובן במוסר הטבעי – הנובע מן ההתקשרות העצמית בין הנשמות, התקשרות אשר רק מתוכה ניתן לומר "ואהבת לרעך כמוך" (וכפירוש אדמו"ר הזקן: "כמוך ממש"[לג]). דרגה זו היא דרגת ה"נשמה" – כפי שהוסבר אודות 'התקשרות הנשמות' דוקא. ויותר בפירוט: דרגת ה"נשמה" מקבילה לספירת הבינה (־ אליה מקביל רבי עקיבא, שקבע כי "ואהבת לרעך כמוך" הוא הכלל הגדול בתורה) – בה תלויה אהבת ישראל העצמית והגבוהה ביותר.

ממלכת כהנים – שלוחי דרחמנא

התגלות האהבה הרבה בין נשמות ישראל היא – כפי שהוסבר – התעלותו של כל אחד מעל הויתו הפרטית, אל האור המקיף הכולל את כל נשמות ישראל. אמנם, מקיף זה הוא עדיין מקיף ש'מודע' לקיום הפרטים, כלומר: יש בו גם ממד פנימי־פרטי. לעומת זאת, ה"חיה" שבנפש היא הרובד הראשון של המקיפים ה'מוחלטים' של הנשמה – אותם אורות המאירים בנשמות כל ישראל, בהם לא גלויים הפרטים המפרידים בין איש לרעהו. כאשר עולה האדם מן התודעה המקיפה את כל נשמות ישראל כאהובות באהבה עצמית אל אותו אור מקיף בו הנשמות שוות כולן, הרי שמתגלה בכל אחד מישראל כח הכהן לברך את זולתו ואת העולם כולו – מתברר כי 'כל יהודי יכול להיות כהן'.

כחם של הכהנים הוא גילוי אהבה רבה, ומכח זה באה הברכה: "אשר קידשנו בקדושתו של אהרן וציונו לברך את עמו ישראל באהבה"[לד]. כל ברכה נובעת מכח האהבה – כחו של אברהם אבינו, המתמנה כשליח לברך את ברכת ה': "והיה ברכה"[לה] – הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידי, ברכתי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ"[לו]. כל בני ישראל – בניו של אברהם, אבינו הראשון – נוחלים מכחו ומכח אהבתו את היכולת לברך, עד שאפילו על הקל שבישראל נאמר: "לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך"[לז] (־ שהריהו על כל פנים כ"כהן הדיוט").

המעבר לכח הברכה של הכהנים הוא עוד עליה ודילוג בגילוי מעלת ישראל ביחס לקב"ה. למרות הזיהוי של עם ישראל כעם קדוש, ואף עם שהנשמות שבו הן ניצוצות אלקות ה'מפעילים' את הקב"ה, הרי שעדיין יש כאן עמידה של עם־אלקי אל מול ה'. אכן, התברר כי הקשר הוא הדדי, וכי לא רק שישראל יוצאים מן העולם אל ה', אלא אף ה' מגיב להתנהגותם שלהם. ובכל זאת – נראה כי אין קשר של 'שיתוף פעולה' ממש. לשם כך בא השלב הבא – ברכת כהנים.

הכהנים הם "שלוחי דרחמנא"[לח], ועם

כג) שמות ו, ו־ז.
כד) זהר ח"ג יא, א.
כה) שבת קה, א.
כו) שמות רבה פי"ב, ג.
כז) קהלת ג, כא.
כח) ראה עץ חיים שער א ענף ג, ובכ"ד.
כט) אבות פ"ב מ"א.
ל) ישעיה מט, ג.
לא) שמות א, ה.
לב) שם יב, מא.
לג) ראה לקו"ש ח"ב עמ' 300.
לד) המילה "באהבה" רומזת להרכבתה של ברכת הכהנים משלושה פסוקים: בראשון שלוש מילים – כמנין "בא"; בשני חמש מילים – "ה"; בשלישי שבע מלים – "בה".
לה) בראשית יב, ב.
לו) רש"י עה"פ (עפ"י בראשית רבה פל"ט, יא. תנחומא לך לך, ד).
לז) מגילה טו, א.
לח) מסקנת הגמרא קדושין כג, ב.

ישראל כ"ממלכת כהנים וגוי קדוש"[לט] הם שלוחיו של הקב"ה בעולם. שליחות זו כבר איננה יציאה מן העולם 'לכיוון' הקב"ה – היא מגלה כי ישראל יוצאים מן הקב"ה על מנת להמשיך את ברכתו בעולם. הברכה אותה ממשיכים ישראל היא חידוש הארה אלקית שלא האירה בעולם כלל קודם לכן – חידוש שרק שליח ה' יכול להבריכו לתוך העולם (מה שאין כן כל חידוש של גוי – הנובע מתוך הבריאה, ולא מ'נקודת משען' מחוצה לה – הריהו מיחזור תמידי, הכבול ב"חק שימור החומר והאנרגיה").

לאחר האהבה – שהיא כח ה"נשמה" – עולים ישראל למדרגת ה"חיה" שבנפש, הכח לברך. בחסידות מוסבר כי החיים העצמיים – של זה אשר נקרא "חי בעצם" – הם דוקא חיים אשר ניתן לברך בהם גם זולת, חיים שנקראו "חיים להחיות" עם רב. על ישראל – "ועמך כולם צדיקים"[מ] – נאמר: "וצדיק באמונתו יחיה"[מא], שבו שני פירושים: "יִחְיֶה" בחיים עצמיים, ואף "יְחַיֶה" לאחרים.

מצות היחוד

הגילוי כי בני ישראל הם "שלוחי דרחמנא" הוא גילוי המעביר את מוקד ההתיחסות אליהם מממד ה'נשמות' – המתיחס אליהם כעם – לממד ה'אלקות' – המתיחס אליהם כשליחים הבטלים לה' משלחם. לכאורה, מה נעלה יותר מהיות שליח של ה', המוגדר בהלכה כ"שלוחו... כמותו"[מב]? אכן, רובדי ה"חיה" וה"יחידה" הם כבר רבדים מקיפים ביחס לנשמת האדם – מקיפי האדם הקרובים לקב"ה ודבוקים בו, ואף על פי כן נמצא ביניהם הבדל: למרות ש"שלוחו כמותו", הרי עדיין הדברים אמורים ב־**כ** הדמיון – "כמותו", ולא הוא ממש – שעל כן "מצוה בו יותר מבשלוחו"[מג] (ומשום כך מסיים הקב"ה וחותם לאחר ברכת כהנים: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם", שהרי מצוה יתרה עליו לברך את ישראל בעצמו). ברכת כהנים היא עדיין "הברכה המשולשת", שאיננה מבטאת אחדות אחת בלבד. המבנה המספרי של ברכת כהנים הוא מבנה בן שלושה פסוקים (כנ"ל): בראשון 3 מילים, בשני 5 מילים, ובשלישי 7 מילים. המספר שהוא ראש הסידרה הזו ועיקרה – ה־1 המבטא את האחדות השלמה – מתגלה רק ברובד ה"יחידה", בו מתיחדים ישראל עם ה' לגמרי.

אכן, מצוות היחוד שבפסוק "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" היא הכלל הגדול של חומש דברים – שיא עלית האור החוזר. אחד הפירושים העמוקים של פסוק זה הוא הבנתו כמתאר את יחודם בעצם של ישראל בקדוש־ברוך־הוא. כאשר אומר משה רבינו לישראל כי "הוי' אלהינו" – הדברים מגיעים עד לכלילת ישראל בדרגת "יחודא עילאה"[מד] ממש, בה מוברר באופן מובהק כי המציאות כולה בטלה, והרי היא רק צמצום וגילוי האלקות.

אמנם, בפשט הפסוק קיימת שאלה: מדוע מופיע שם הוי' פעמיים בפסוק? לכאורה די היה לכתוב "הוי' אלהינו אחד". יש להבין כי שני שמות הוי' רומזים לשתי דרגות. אכן, למרות שהיחוד של "הוי' אלהינו" הוא דרגה של ראית יחודנו בה' (שמעבר ל"שמע ישראל"), קיימת עדיין בהבחנה זו עמידה שלנו מול "אלהינו" – גם אם מתוך ראיה והכרה כיצד אנו בטלים ב"הוי'" לגמרי והרי הוא "כחנו וחיותנו" (אך לא "עצמותנו" ממש). בסיום הפסוק נכללים ישראל לגמרי ב"הוי' אחד" – ללא כל מציאות זולתו – "יחידה ליחדך"[מה] ממש. על פי הבנה זו, הרי שפתיחת הפסוק – "שמע ישראל" – אומרת: שמע והאזן מיהם ומהם ישראל, עם קדושו.

לאחר בריאת העולמות הרי שמצוות היחוד היא המצווה על ה'נשמות' ליחד את ה'עולמות' כולם ב'אלקות' ולגלות כי "הוי' אחד" – אלופו של עולם אחד הוא ב־ז רקיעים וארץ (ח), וב־ד רוחות העולם[מו]. אמנם, לפני בריאת העולמות הרי שמצות היחוד היא יחוד נשמות ישראל ש"עלו במחשבה"[מז] בעצמות ה' ממש. עליה זו היא העליה לגילוי רובד ה"יחידה" שבנפש ישראל – המוסרת נפשה באחד – "יחידה ליחדך" ממש, כנ"ל.

המשת הכללים בימי ספירת העומר

הרמז הבסיסי והמכוון ביותר בחמשת הכללים הגדולים בתורה שנתבארו כאן, קשור עם ספירת העומר. ידוע כי בימי ספירת העומר מתו תלמידיו של רבי עקיבא משום שלא נהגו כבוד זה בזה[מח], ואם כן ברור כי יש להוסיף בימי הספירה דוקא בקיום הכלל בו נקט רבי עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך" (כלל המופיע בפרשת קדשים, הנקראת תמיד באמצע ספירת העומר). והנה, בחמשת הכללים יש שבעה פסוקים וארבעים ותשע מילים – כנגד שבעה שבועות הספירה, בהם ארבעים ותשעה ימים. כללו של רבי עקיבא – מרכז הכללים הגדולים, כפי שנתבאר – הוא מרכז ומוקד הספירה, כאשר "ואהבת לרעך כמוך" הן המילים האמצעיות בדיוק!

לט) שמות יט, ו.
מ) ישעיה ס, כא.
מא) חבקוק ב, ד.
מב) חגיגה י, ב, וש"נ.
מג) קידושין מא, א.
מד) שער הכוונות דרושי ציצית דרוש ג.
מה) מנוסח ההושענות.
מו) סמ"ק קד. שו"ע או"ח סא ס"ו. (עפ"י ברכות יג, ב).
מז) זהר ח"א כד, א.
מח) יבמות סב, ב.

הגליון מוקדש לעילוי־נשמת הגה"ח
רבי יחזקאל שרגא דוד הלפרין ע"ה
בן יבדלחט"א הגה"ח רבי יצחק אריה ליבוש הלפרין
נלב"ע מלכות שבנצח, י"ג אייר תשפ"ה

תנחומים לאחיו, חד מן העוסקים במלאכת הקדש של הגליון, **הרה"ח יעקב שי' הלפרין** –
המקום ינחם אתכם בתוך אבלי ציון וירושלים, ומכאן ולהבא אך טוב וחסד ימצא אתכם כל הימים

חושי החודשים וביאורם בחסידות

תיקון 'חוש ההילוך' בחודש סיון

בקבלה וחסידות מבואר, כי לאדם ישנם שנים־עשר חושים, והם מקבילים לי"ב חודשי השנה ולי"ב שבטי י־ה.

החוש של חודש סיון נקרא **חוש ההילוך**. אין הכוונה רק להליכה כפשוטה – הכוונה היא להליכה פנימית, היכולת לצעוד ולהתקדם מבחינה רוחנית. אדם שיש לו חוש הילוך מפותח נמצא תמיד בתנועה, תמיד חושב לאן הוא עוד יכול להתפתח. התפתחות אינה רק שכלול הכשרונות, אלא התקדמות רוחנית – להיות טוב יותר, אמיתי יותר וקרוב יותר להקב"ה. חוש ההילוך הוא הגורם לאדם לעקור רגליו ממקומן ולצעוד קדימה, גם נגד הזרם.

הציווי הראשון מהקב"ה לאברהם אבינו, היהודי הראשון, היה ללכת: "וַיֹּאמֶר הוי' אל אברם, לֶךְ לְךָ מארצְךָ וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראֶךָּ" (בראשית יב, א). בניגוד לנֹח (שהיה גוי), שהיה לו נוח עם מצבו הקיים, אברהם נצטווה ללכת הרחק מהמוכר לו, ודוקא כך להגיע אל עצמו (כך מפרשים בחסידות את הציווי "לֶךְ לְךָ" – אל מי שאתה באמת). למעשה, ציווי זה הוא שהפך את אברהם ל'עברי' – כלומר אחד שתמיד רוצה ללכת אל מעבר למציאות הקיימת.

השבט המקביל לחודש סיון הוא שבט **זבולון**. שבט זבולון הוא כנודע שבט הסוחרים, שדרכם להתהלך בעולם (ונקראים על־שם שהולכים 'סחור סחור'. סוחר נקרא גם רוכל – מילה הנובעת מהמלה רוגל, הולך ברגל).

אך שבט זבולון לא התהלך לו בעולם לחינם – ידוע הסכם זבולון עם יששכר אחיו, כי יששכר ילמד תורה בלבד ושבט זבולון יפרנס אותו, וכך זכות הלימוד תתחלק בין שניהם.

אך לכאורה, הסכם זה אינו הוגן: שבט יששכר עוסק בתורה ובתפילה ומתקרב לה', ואילו שבט זבולון שקוע כל ימיו בארציות? אך האמת היא, שזבולון ויששכר לא חלקו רק את זכות לימוד התורה אלא גם את עצם קיום התורה. שבט יששכר אמנם למד יותר תורה להלכה, אך בשל אורח חייו היה מסוגל לקיימה למעשה באופן מוגבל בלבד. לעומת זאת, דוקא שבט זבולון, שבט הנדודים והמסחר, התמודד מדי יום ומדי שעה עם אתגר החדרת האמונה הטהורה בהשי"ת לעולם הזה – עם הפיכת ההלכה העיונית להליכה מעשית על קרקע המציאות, מימוש של התורה והמצוות במעשה ממש, כשאלה הנשאלת בבי"ד של מעלה, "נשאת ונתת באמונה?".

גם ל'הליכה' וההתקדמות של הנפש יש 'רגליים', כביכול. הספירות **נצח** והוד הן המייצגות בקבלה את ה'רגליים' הרוחניות. נצח היא רגל ימין, שמבטאת את הרצון לכבוש את המציאות ולנצח בשאיפותינו הקדושות, והוד היא רגל שמאל, המבטאת את נכונותנו להפסיד ולהודות במגבלותינו (ואף לתת עליהן הודיה להשי"ת). אם מתבוננים בחוש ההילוך דרך מושגים אלו, הליכה רוחנית פירושה תנועה 'רצוא ושוב' בין השאיפה להצליח לבין הכורח להודות בכשלון.

הספירות נצח והוד מבטאות את תכונות־הנפש בטחון ותמימות. השאיפה להצליח, לנצח, מבטאת בטחון עצמי בכוחות שניתנו לנו, וההודאה (הוד) מלאת ההוד במגבלותנו מבטאת אמונה תמימה שהכל לטובה. לכן, הליכה רוחנית בנויה משילוב שתי התנועות: מצד אחד, התמלאות ברגש בטחון עצמי, הרגשה שיש בנו את כל הכחות הנדרשים כדי להצליח בהכל; ומאידך, הודאה תמימה בכך שאין לנו דבר משל עצמנו אלא הכל משמים.

כל אחת מאיכויות אלו הכרחית, וכל אחת מהן מסוכנת בלי השניה. בכל עת שהגענו לשיאו של האחד, עלינו להעביר משקלנו אל השני, וחוזר חלילה. כך מתנהלת ההליכה הרוחנית.

דברי חכם חן

אוצר קצר – מתוך דברי רבינו שליט"א

שלשת צדיקי שבועות

ישנם שלשה צדיקים שעמם יש להזדהות ולהתחבר בחג השבועות: משה רבינו, נותן התורה; דוד המלך, שנולד ונסתלק בעצרת; ורבי ישראל בעל שם טוב, שיום ההילולא שלו חל בשבועות. שלשה אלה מקבילים לשלשת האבות ולעמודי העולם, שנוסד בחג מתן תורה ("אם לא בריתי יומם ולילה, חקות שמים וארץ לא שמתי"): הבעל שם טוב כנגד אברהם, שעמד מעבר אחר מכל העולם, מחדש תורת החסידות, וכנגד גמילות חסדים – כפי שלימד להקדים טובה ליהודי בגשמיות ולאחריה ברוחניות; דוד המלך, "נעים זמירות ישראל", כנגד יצחק – עמודי התפילה, "ויצא יצחק לשוח בשדה"; ומשה רבנו כנגד יעקב – "משה מלגאו יעקב מלבר", שני עמודי התורה, המלמדים את ישראל תורה.

שלשה תיאורים עצמיים לתורה

תורתנו הקדושה, אותה אנו מקבלים בחג השבועות, היא "תורת אמת", "תורת חיים", ו"תורת חסד". שלשת הכינויים האלה מתאימים ל"אוריאן תליתאי", ומקבילים ל'שלישיות' רבות וחשובות.

מבואר בחסידות שיש לתורה שלשה תארים עצמיים: "תורת אמת", "תורת חסד", "תורת חיים".

תופעה זו של שלשה תארים דוקא תואמת ומצטרפת לכלל שאמרו חז"ל, שכל עניני תורתנו הקדושה הינם "משולשים": "בריך רחמנא דיהיב אוריין תליתאי לעמא תליתאי בירחא תליתאי ע"י תליתאי" [ברוך ה' שנתן תורה משולשת (תורה, נביאים, כתובים) לעם משולש (כהנים, לויים, ישראליים) בחדש משולש (חדש סיון, החדש השלישי) על ידי שלישי (משה רבינו שהוא שלישי לבטן)].

התואר "תורת אמת" מופיע בדברי מלאכי הנביא: "תורת אמת היתה בפיהו... ורבים השיב מעון". התואר "תורת חסד" מופיע בסוף ספר משלי, ב"אשת חיל": "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה". התואר "תורת חיים" מופיע במטבע שטבעו אנשי כנסת הגדולה בסיום תפלת העמידה: "כי באור פניך נתת לנו הוי' אלהינו תורת חיים".

שרש התורה באבות האומה

שלשת התארים העצמיים של תורתנו הקדושה – "אוריין תליתאי" – הם כנגד שלשת האבות של העם הקדוש – "עמא תליתאי" – אברהם יצחק ויעקב. בסיום יג מדות הרחמים שבסוף ספר מיכה נאמר: "תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו [מימי קדם (סוד התורה – 'קדם מפעליו מאז')]". "אמת ליעקב" היינו "תורת אמת"; "חסד לאברהם" היינו "תורת חסד"; "אשר נשבעת לאבותינו" (השבועה שנשבע ה', בחינת "חי הוי'", בשעת עקידת יצחק) היינו "תורת חיים" (ובסוד יצחק אותיות קץ חי, שחי י פעמים חי שנים, כמבואר בקבלה).

"על שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים". עמוד התורה הוא כנגד יעקב אבינו (האב השלישי, המשולש); עמוד העבודה הוא כנגד יצחק אבינו (שפשט את צוארו על המזבח, ועל כן נקרא "עולה תמימה"); עמוד הגמילות־חסדים הוא כנגד אברהם אבינו (איש החסד).

נמצא לפי זה, שהתואר "תורת אמת" הוא בחינת ה"תורה שבתורה", וכמו שמודגש בהמשך דברי הנביא הנ"ל: "תורת אמת היתה בפיהו... כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו..."; התואר "תורת חיים" הוא בחינת ה"עבודה שבתורה", וכן הוא מופיע בסדר העבודה דוקא, בנוסח תפלת העמידה ("תפלות כנגד תמידין תקנום"); התואר "תורת חסד" הוא בחינת ה"גמילות־חסדים שבתורה", ועל כן הוא מופיע ב"אשת חיל" המתוארת כדמות של חסד ונדיבות לב במסירות נפש.

עולמות, נשמות, אלהות

והנה, ידוע ממורנו הבעל שם טוב זי"ע שבכל אות ואות של תורתנו הקדושה יש לכוון ל"עולמות, נשמות, אלהות" (ראה כש"ט (קה"ת) אות א, באגרתו לגיסו הרה"ק רבי גרשון מקיטוב זיעוכי"א), שלשת המימדים הקיימים בכל חלק של ההויה כולה, והמתגלים על ידי אותיות התורה.

תקון ה"עולמות" בא על ידי "תורת חסד", כמו שנאמר: "עולם – חסד יבנה". התקשרות ה"נשמות" נעשית על ידי "תורת חיים" – "כי הם חיינו ואורך ימינו" (וכן לפני התפלה, עמוד העבודה שכנגד "תורת חיים" כנ"ל, אומרים: "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"). התגלות ה"אלהות" נמשכת על ידי "תורת אמת", "אין אמת אלא תורה" – "הוי' אלהים אמת" (ה"אמת" היא "חותמו של הקדוש ברוך הוא", התגלותו יתברך בעולם).

מכאן יוצא ש"תורת חיים" היא הממוצע המחבר בין "תורת חסד" ל"תורת אמת", כשם שה"נשמות" הן בחינת הממוצע המחבר בין "עולמות" ל"אלהות". נמצא שהסדר מלמעלה למטה – "אלהות, נשמות, עולמות" – הוא סדר המשנה הנ"ל: "על שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים", בסוד "וזכרתי את בריתי [ברית התורה] יעקב ['תורת אמת'] ואף את בריתי יצחק ['תורת חיים'] ואף את בריתי אברהם ['תורת חסד'] אזכור – והארץ אזכור [על ידי ברית התורה המשולשת מתקשרת האלהות לעולמות]".

ג' רישין שבכתר

ובשרש העליון, שלשת התארים העצמיים הנ"ל של תורתנו הקדושה הם כנגד ג הרישין שבכתר־עליון: רישא דלא אתידע (בנפש: אמונה פשוטה), רישא דאין (בנפש: תענוג), רישא דאריך (בנפש: רצון). בכל אחד מ־ג הרישין הנ"ל יש שרש הכלי שבו ושרש האור שבו. שרשי הכלים שברישין הנ"ל הם כנגד אברהם יצחק ויעקב מלמעלה למטה: אברהם הוא כנגד האמונה שבנפש (באברהם נאמר "והאמין בהוי' ויחשבה לו צדקה", והוא "ראש כל המאמינים"); יצחק כנגד התענוג (יצחק מלשון "צחוק עשה לי אלהים, כל השומע יצחק לי"); ויעקב כנגד הרצון (בחינת "יעקב איש תם", שהוא ענין תמימות הרצון, כמבואר בחסידות).

אך מצד שרשי האורות, בחינת התורה שניתנה לכל אחד מ־ג הרישין הנ"ל (בחינת "תורה אור") הסדר הוא הפוך: "תורת אמת" (בחינת יעקב) ניתנה לכח (כלי) האמונה שבנפש, בסוד "איהו [אור המשפיע] אמת ואיהי [כלי המקבל] אמונה"; "תורת חיים" (בחינת יצחק) ניתנה לכח התענוג שבנפש, בסוד "כי עמך מקור חיים" – "מקור כל התענוגים", כמבואר בחסידות; "תורת חסד" (בחינת אברהם) ניתנה לכח הרצון שבנפש, בסוד "כי חפץ חסד הוא", שהוא הרצון הפשוט להיטיב וסוד עלית הרצון לבריאת העולמות, בבחינת "עולם חסד יבנה" כנ"ל.

בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים

ב"ק מורנו הבעל שם טוב הקדוש זיעוב"א
יומא דהילולא – הג השבועות

ובא השמש – ספור הסתלקות מורנו הבעש"ט נ"ע

בלתי להיות לבדו

כמה שבועות קודם חג השבועות שנת תק"כ הרגיש הבעל שם טוב שכחו הולך ודל, ושיער בנפשו שהסתלקותו תהיה בשבועות. וישב בחדרו בהתבודדות וציווה שלא יניחו שום אדם לבוא אליו. ועשו חבל וקשרו בו פעמון, וכאשר נצרך להמשרת משך בחבל לקרוא אותו.

תלמידיו ומקושריו הרבו בצעקות ותפילות כל הזמן, ובפרט הרב הצדיק נאמן ביתו רבי נחמן מהאראדענקא וכ"ק הרב הצדיק רבי פנחס מקאריץ נתעצמו בתפילות ומקואות מאוד.

ויאמר כ"ק הבעל שם טוב: לחינם הם מתעצמים ומרעישים, לשעבר הייתי יכול להתפלל אבל עתה אין הזמן לכך. גם אמר: משפט שלי לא יהיה לשום בית דין ומלאך, אלא לפני הקב"ה לבדו. ועוד מספרים שאמר: יודע אני בבירור שאצא מפתח זה ותיכף אכנס בפתח אחר.

בא אז רופא גדול למעזבוז, ורצו תלמידיו שהרופא יראה אותו, ומי יודע – אפשר יהיה בידו לרפא אותו. אבל לא העיזו לומר זאת אליו. רק תלמידו הרב ר' דוד מאוסטראה, שהיה חשוב בעיניו, אמר לחבריו כי ינסה הוא לדבר עמו שירשה לקרוא את הרופא.

כשנכנס הרב ר' דוד לחדר הבעל שם טוב והציע לפניו שיתן רשות שיבוא הרופא, אמר לו: דוד, גם אתה טועה בדבר שאתה מחזיק אותי כאחד העם? מה לי ולרופא?!

בליל שבועות האחרון לימי חיי כ"ק מורנו הבעל שם טוב נאספו תלמידיו ומקורביו להיות נעורים כל הלילה כתיקון האריז"ל, ואמר לפניהם תורה מעניין מתן תורה.

באשמורת הבוקר שלח לקרוא ולהודיעם שהיום הוא יום אחרון לחייו, וציווה לתלמידו הרב ר' לייב פוסטינער ולעוד אחד מתלמידיו שהם יתעסקו בטהרתו ובקבורתו. ולימד אותם על כל אבר מגופו ונתן להם סימנים איך נפשו נשאלת להיפטר מאבר זה, שאלו השניים היו מחברה קדישא.

[רשימות דברים ד, עמ' עג]

המשך >>>

עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ

ארבע מהפכות בלימוד התורה

במשך הדורות נדרשו גדולי ישראל לעשות 'מהפכות' מהותיות בדרך לימוד והעברת התורה הקדושה. כל אחת מהן נעשתה לשם שמים, בזהירות ובשימת לב עמוקה, מתוך הבנה של "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' – הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ", כדי לשמר את קדושת התורה ולהפיצה כראוי. בזמננו עומדת על הפרק 'מהפכה רביעית' – הפצת תורת ה' גם לאומות העולם, והיא באה בהמשך לשלש מהפכות שהתקבלו בעם ישראל מדור לדור.

המהפכה הראשונה היתה כתיבת התורה שבעל פה. דורות רבים נאסר לכתוב דברי תורה שנמסרו בעל פה, אך כאשר ראה רבי יהודה הנשיא שתלמידים שוכחים והתפזרות הגלות קרבה, מסר נפשו לכתוב ולחתום את המשנה, לבל תשתכח תורה מישראל. לא היה זה רק לשעת הדחק, אלא שלב חדש בהופעת התורה – שמנה נבנה 'ארון הספרים היהודי'.

המהפכה השניה עסקה בפרנסת לומדי התורה. אף שבדורות הראשונים הזהירו חכמים שלא להפוך את התורה ל"קרדום לחפור בו", הכריעו רבותינו בדורות האחרונים (בניגוד לדברי הרמב"ם החריפים על העניין), ובראשם מרן הבית יוסף זיע"א, כי למען המשך לימוד התורה בטהרה – מותר ואף ראוי שלומדי התורה ייתמכו על ידי הציבור, באופן המכבד את התורה ואת תומכיה.

המהפכה השלישית היא חינוך בנות ישראל ולימודן תורה. אף שחז"ל הסתייגו מללמד נשים תורה, המציאות חייבה שינוי בכך: כאשר בנות נחשפות להשכלה כללית, ולומדות מקצועות חול, יש הכרח לחנכן גם בתורה ויראת שמים. גדולי הדור, כמו האמרי אמת מגור, החפץ חיים (שתמכו בפתיחת "בית יעקב") ואדמו"רי חב"ד זי"ע, עמדו על הצורך לבנות מוסדות חינוך לבנות ישראל בדרך של קדושה ברוח ישראל סבא, מתוך מגמה פנימית של 'עלית המלכות', כחלק מהכנת הדור לגאולה.

המהפכה הרביעית, העומדת לפתחנו בדורנו זה, היא הפצת תורת ה' לאומות העולם. אף שבגמרא נאמר שאין מוסרים דברי תורה לגוי, הרי שכעת, בדור האחרון השתנה המצב. עלינו לא רק לפרסם את ענין שבע מצוות בני נח, כפי שעורר הרבי מליובאוויטש, אלא לגלות לכל את גדולתה של תורת ישראל, כדי לקרב את האנושות לעבודת ה' באמת. עניין הגרות – כשהיא כהלכה ובזהירות גדולה – נעשה חלק מהתהליך, כהכנה לגילוי כבוד שמיים לעיני כל חי, שנאמר בו: "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", עד לקיום הייעוד: "כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם הוי', לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד"!

קודש לה'

סמוך להסתלקותו שב הבעל שם טוב אל עבודת ההתבודדות, שהיתה נחלתו בראשית צעדיו בעולם. ככהן גדול הפורש ללשכתו ומתייחד בה בטרם יכנס אל בית קודשי הקודשים, כך פורש הבעל שם טוב לחדרו ולמיטתו ומתכונן להסתלקותו.

מיטת הצדיק אשר ימות בה, דומה ל"חדר המיטות"[א] – בית קודשי הקודשים. ואם כך הוא בכל צדיק, הרי שאצל הבעל שם טוב מקבלים הדברים משנה חיזוק ומשמעות. לדבריו: **משפט שלי לא יהיה לשום בית דין ומלאך, אלא לפני הקב"ה לבדו.**

מי שכל מעייניו היו נתונים מאז ומעולם "בלתי לה' לבדו"[ב], אין לו עסק עם בית דין של מעלה. כל חייו היה הבעל שם טוב קודש לה', וסמוך להסתלקותו הוא מתכונן למסור נפשו לידי ה' בלבד – "בידך אפקיד רוחי"[ג].

הסתלקותו של צדיק

הסתלקותו של הבעל שם טוב לא דמתה להסתלקות רגילה. למרות שנאמר "אין שלטון ביום המות"[ד] – הוא נשאר בדעה צלולה ובמודעות מלאה לכל המתרחש. בצוותו את המתעסקים בטהרתו איך ינהגו בכל אבר ואבר, נדמה כמתבונן מלמעלה ברגעי ההסתלקות עצמם ומפקח על הנעשה למטה.

אצל חסידים אומרים שכל מה שקורה לנשיא הדור הוא ברצונו ובבחירתו, ובזה נכלל גם יום הסתלקותו[ה]. כך יש להבין גם את דבריו על תלמידיו, המתעצמים ומרעישים בתפילה לרפואתו. באותו אופן שלא יועילו בהשתדלותם אצל הרופא, כך לא יועילו בתפילותיהם. ההסתלקות היא מתוך מודעות ובחירה.

כשמבינים את הדברים כך, אפשר לומר שמיתתו של הבעל שם טוב ביטאה כלפי העולם צד חשוב במהותו, שעד כה כמעט ולא התגלה. האור שקבלו מהנהגת הבעל שם טוב בחיים חיותו היה הגילוי המאיר, הירידה למטה, ההתערבות בין הבריות במקומם הם. עתה מתגלה בכל עוז תנועת ההסתלקות – עליית הנשמה התמידית שהיה שרוי בה בתוכו פנימה.

הן זוהי משמעות הביטוי: "אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין"[ו], שיש ואור גדול מאיר דוקא בדרך של הסתלקות. הדברים נכונים כשמדובר באור שמידתו גדולה מכפי יכולת הקיבול של הנבראים, ולכן אין הוא יכול אלא להותיר בהם רושם מסוים ממציאותו, כשהוא מכה במציאות ומיד שב ועולה מתוכה אל מקורו.

כל ימי היות הבעל שם טוב על הארץ, האיר ככל שיכול היה להאיר מתוך קירוב והתחשבות בגדרי המקבלים. זו היתה כל מגמתו, לגלות את הנסתרות כך שיחַיו ויפריחו את עבודת ה' של כל יהודי באשר הוא. אך בהסתלקותו: "צדיקא דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחיוהי"[ז]. כקפיץ המשתחרר בעוצמה רבה נחלצת להבת אש נשמתו מגדרי תפקידו של מחנך ומדריך, וכל העם רואים את המראה הגדול כי נורא הוא.

התלמידים שזכו לשמשו בחייו וללמוד מה שאפשר היה ללמוד מהנהגתו הנגלית, זכו בודאי במעמד ההסתלקות ל"ויהי נא פי שניים ברוחך אלי"[ח]. כשזוכה התלמיד לגלות את אורו של רבו כפי שהוא מאיר לעצמו, בטהרתו, הוא מבין את כל התורה שלמד מפיו באופן נעלה לגמרי מאשר בחיים חיותו.

שלושה רועים

מועד ההסתלקות בחג השבועות לא היה בלתי צפוי, היתה לבעל שם טוב השערה שביום זה הוא עתיד להסתלק. נראה שבפנימיות 'מתאים' חג השבועות לבעל שם טוב, כיון שהוא מאחד אותו עם שני צדיקי הדורות – משה רבינו שעל ידו נתנה תורה לישראל ביום זה, ודוד המלך שאף הוא הסתלק בו[ט].

כמשה וכדוד, שהיו רועי צאן ובזכות מסירותם לצאנם נבחרו לרעות את ישראל 'צאן קדושים', כך היה גם הבעל שם טוב רועה ישראל ברעותו תינוקות של בית רבן באהבה ובחיבה[י]. כשם שדמותו של משה קשורה ונוגעת לכל ישראל, שהרי על ידו נתנה להם התורה – "תורת משה עבדי"[יא], וכשם שדוד הוא "נעים זמירות ישראל"[יב] וממנו יצא מלכנו משיחנו, כך נוגעת גם נשמת הבעל שם טוב לכל אשר בשם ישראל יכונה.

נגיעה זו היא בדבר המקשר את שלושת הרועים יחדיו – ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש בב"א[יג]. משה רבינו קשור לכך, שהרי "הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון"[יד]. דוד מלכא משיחא בודאי נוגע בדבר – "קול צמח איש צמח שמו, הוא דוד בעצמו"[טו].

ואילו הבעל שם טוב, הרי כששאל את פיו של משיח "אימתי אתי מר"[טז], נענה: "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה"! מעיינות תורת החסידות פורצים את הדרך לביאת המשיח, ומשום כך נוגעים הם לנשמות כל ישראל.

את תכונת המשיחיות הזו ממשיכה תורת החסידות להאיר גם לאחר הסתלקות מורנו הבעל שם טוב, והיא מתגלה בכל הצדיקים ממשיכי דרכו ומלמדי תורתו. מלבד סגולת הצדיק היסודית – היותו אתפשטותא דמשה – משוך עליהם חוט של משיחיות אותו הם טווים בתורתם ובתפילתם, הרוויות באורו של הבעל שם טוב.

א) מלכים ב יא, ב.
ב) שמות כב, יט.
ג) תהלים לא, ו.
ד) קהלת ח, ח.
ה) ראה לקוטי דיבורים ב, ז. וראה 'קטעי מדרשים מן הגניזה' (מהד' מאן, עמוד עו): "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו" (תהלים קטז, טו) – מהו יקר? **אמר הקב"ה: קשה עלי מיתת הצדיק, שאילולא הוא גוזר על עצמו המיתה, לא הייתי גוזר עליו.**
ו) ראה לקוטי תורה במדבר סה, ב ובכ"מ, ומקורו בזח"ב קכח, ב בשינוי לשון. ועיין תורה אור סוף פרשת ויקהל.
ז) אגרת הקודש סימן כז, ומקורו בזח"ג עא, ב בשינוי לשון.
ח) מלכים ב ב, ט. ועיין לקוטי מוהר"ן ח"א תורה סו.
ט) ובנוגע לדוד, ראה המובא בספר נתיב מצוותיך (שביל א, אות ט): "ומרן הקדוש היה נפש דוד דאצילות".
י) עיין תורת מנחם ה'תשמ"ב, עמ' 1556. ושם מציין כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש את לשון הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה): "מיד הן נגאלין" – מיד ראשי־תיבות משה ישראל דוד.
יא) מלאכי ג, כב.
יב) שמואל ב כג, א.
יג) ועיין סה"ש תשנ"ב חלק א עמ' 7.
יד) תורה אור עה, ב. וראה שמות רבה ב, ד; זח"א רנג, א.
טו) מתוך ההושענא "אומץ ישעך בא".
טז) באגרתו הידועה לגיסו ר' גרשון מקיטוב. נדפסה בספר פורת יוסף קכח, א ומובאת לקמן בכרך ב עמ' יג.

נערך ע"י תלמידים – לא מוגה. טל' – 054-8425801. לפניות ותגובות, לתרומות להוצאת העלון, ולקבלת העלון בדוא"ל: ozby208770@gmail.com
להאזנה לשיעורי וניגוני רבינו שליט"א: 079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים. להצטרפות לקבלת השיעורים בדוא"ל פנו אל: itiel@pnimi.org.il